

מסע במנהרת הזמן

חזי יצחק הוא טייל אופניים ותיק ומנוסה. אל עמק נהר אומו שבאתיופיה הוא יצא עם עוד שני רוכבים בליווי ג'יפ ומדריך מקומי משבט הארי, שמתגורר בג'ינקה. מבחינת השלושה מדובר במסע אל העבר

ילדים הם ילדים

הערב ירד ועדרי הפרות שבו מן המרעה. בני שבט המורסי הם נוודים למחצה ויש להם עדרי פרות גדולים המשמשים בעיקר לחלב ולעתים רחוקות גם למאכל. כדי לשאת אישה, גבר צריך לשלם מוהר של 40 ראש בקר, ואולי זה השימוש העיקרי שנועד לעדרים הגדולים שראינו. ההמולה הייתה רבה, העגלים נקשרו ליד אמותיהן, הילדים חלבו את הפרות ורק אחר כך שחררו את העגלים. עשן היתמר בסמוך לבתים וסימן שהגיע שעת ארוחת הערב. לילה ירד על הכפר הקטן וכוכבים נדלקו בשמים. סיימנו לאכול את ארוחת הערב ופנינו לישון. בעודי שוכב על המזרן ובוהה בשמים שממעל, שמעתי קולות שמחה ומשחק: ילדי הכפר התאספו בסמוך לאוהלים והחלו לרקוד ולהעסיק את עצמם במשחקים. אמנן שניב כבר עמד לידם והחזיק במצלמת וידיאו וצילם אותם. הם ניסו ללמד אותנו כמה מילים בשפתם, למשל, כיצד אומרים ירח (טאי), ולא הפסיקו לגעת בידיים שלנו כדי לחוש בשערות (הם חלקים לגמרי). וכך במשך דקות ארוכות הם הקיפו אותנו, קפצו, רקדו ובייחוד נהנו לעמוד מתחת לזרם של מקלחת השדה שאמנן תלה על אחד העצים. ילדים הם ילדים בכל מקום והם מלאי שמחת חיים ספונטנית. אחר כך הם ביקשו ממתקים (הם קוראים לממתקים קרמלו, אולי מהמילה קרמל) אבל במקום ממתקים חילק להם אמנן בייגלה, כדי לשמור על בריאות השיניים שלהם. הילדים התפזרו, אבל עתה התחיל תורם של המבוגרים, ובמשך כל הלילה בקעו מהכפר קולות וצעקות; התברר שבכפר מתגוררת אישה שלוקה בנפשה או שיכורה והיא זו שיצרה את המהומה. כפרם של בני שבט המורסי המחיש באופן בולט את המפגש המדהים והבעייתי עם תרבות שמייצגת חיים

לכפר הקטן של שבט המורסי הגענו בשעות אחר הצהריים לאחר כ-56 ק"מ של רכיבה בדרך הררית יפה שחצתה רכס הרים גבוה מצפון לג'ינקה, עיירה בדרום אתיופיה. כמה בתי קש חרוטיים וענני זבובים קידמו את פנינו. היה עדיין חם. ירדנו מאופניים והתחלנו לשוטט בין המקומיים. זהו השבט המפורסם שנשוי נושאות דסקיות בשפתן התחתונה. ברחבה שבין בקתות הקש שחקו שתי נשים באבנים גרעיני סורגום לקמח (עבודה סיזיפית של ממש), ולידן הסתובבו ילדים ערומים. לרגע היה נדמה לי שחזרתי לתקופות פרהיסטורית של האדם הקדמון - הייתי בהלם מהמפגש הזה. לאחר כמה תמונות, שעבור כל קליק של המצלמה הצטריתי לשלם, פרשנו לרחבה שבפאתי הכפר שבה עמדו להקים אוהלים ללינת לילה. היינו התיירים היחידים בכפר. הסתובבתי בין בתי הקש וניסיתי לקלוט את המראות, כשלפתע פנו אלינו בבקשה לטפל בנערה צעירה שפצע עמוק פתוח ניכר בכף רגלה. הנערה שכבה ונאנקה מכאבים והמוני זבובים חגו מעל הפצע. ללא טיפול ראוי, פצע כזה עלול להסתיים בזיהום רציני שיכול להוביל לנמק. בדקתי את ערכת העזרה הראשונה שלי וניסיתי באמצעים הדלים שהיו בידי לחבוש את הפצע. השתמשתי בגרב ישנה שחתכנו את קצותיה בתור תחבושת רשת. ניסיתי להסביר להם שחייבים לפנות אותה שתקבל טיפול רפואי. הטיפול שלי הרשים את המקומיים ומיד באו אליי לקבל טיפול עוד חולים: ילד קטן שנכווה בידו, בחור צעיר שסבל מפצע מוגלתי בברך, ושאר מרעין בישין וחוליים. השתמשתי במשחות שהיו לי נגד שפשפות, כדי לטפל בכוויות (קיוויתי שלפחות זה יועיל במשהו), ולשאר חילקתי כדורים נגד כאבים בתקווה להקל עליהם.

בעידן אחר, מעין אדם קדמון שהציביליזציה לא נגעה בו, מעין אדם בראשיתי כפי שאולי היינו פעם. יכולת ההישרדות של התרבות הזו תלויה בבידודה מהציביליזציה. ברגע שאתה סודק וחודר לבועה שבה הם חיים, זו רק שאלה של זמן עד שהיא תימוג ותיעלם. אין דרך ביניים. אנחנו התיירים רק אורחים לרגע בחייהם, מביטים בחטף בעולם מופלא ושלם של אנשים שחיים בהרמוניה מדהימה עם הטבע, אך בעצם המגע שלנו עמם אנו משתתפים בהרס התרבות הזו. איך? אנו מביאים להם בקבוקי פלסטיק, נותנים להם כסף שבחלק ממנו הם קונים אלכוהול, משאירים להם מוצרי מזון שהם אינם רגילים בהם. כמה מאיתנו חושבים שהם עליונים ונאורים לעומת בני שבט המורסי, שנתפשים נחותים ופרימיטיביים, ולכן יש לעזור להם ולהוציא אותם מהחשכה שבה הם שרויים. אבל זו חשיבה מוטעית שנובעת מחוסר הבנה והיכרות את תרבותם שהתפתחה במשך מאות שנים. האם יצליחו 5,000 בני שבט המורסי לשמר את תרבותם בשנים הבאות? ספקני.

↓ תמונה קבוצתית עם אופניים

מידע שימושי

טיסות: אפשר לטוס לאדיס אבבה בטיסות סדירות של חברת Ethiopian Airlines.

מחיר כרטיס: 900 דולר, ועל כך יש להוסיף עוד 100 דולר לכל כיוון עבור הטסת האופניים. טיסות זולות יותר, אך נוחות פחות מבחינת זמנים, מפעילה חברת Turkish Airlines באיסנטבול.

ליווי והדרכה: אפשר לתאם את הטיול עם המדריך ללו, שמתגורר בג'ניקה: Lalo, Desse.lalojinka@gmail.com, טל' נייד: 00251913363077

עלות של ג'יפ, נהג ודלק: 150 דולר ליום.

עלות הלינה בכפרים: כ-200 ביר לאדם ללילה (לפי שער המרה של 18 ביר לדולר). לינה בלודג' יקרה יותר (כ-35 דולר לאדם, ובלודג' בטומי אף 75 דולר ללילה). כדאי להביא חטיפי אנרגיה מהארץ. המזון במסעדות מקומיות זול מאוד, ואפשר להצטייד במזון באדיס אבבה. הנסיעה מאדיס אבבה לארבה מינץ' (Arba Minch) אורכת כשמונה שעות. אפשר לחלופין לטוס בטיסת המשך מאדיס אבבה לארבה מינץ'.

עונה: אנחנו טיילנו בחצי השני של מרס, שהוא תחילת העונה הגשומה, ולכן מספר התיירים קטן. חודשי הקיץ יולי ואוגוסט הם חודשי השיא של התיירות באזור עמק נהר אומו.

מפה: המפה הטובה ביותר של האזור, הכוללת גם מידע על האזור ועל השבטים היא "Central and Southern Rift Valley Ethiopia's" בהוצאת נשיונל ג'יאוגרפיק

תקשורת סלולרית: כמעט בכל האזור יש קליטה סלולרית בזכות רשת של אנטנות שהקימה הממשלה האתיופית באזור.

לעוד פרטים היכנסו לאתר "באופן אחר": biking.boker.org.il

השתתפו בהכנת הכתבה: חזי יצחק, איציק רוזה ואמנון שניב.

ומה מקור המנהג המוזר של תחיבת דסקות בשפתיים של נשות המורסי והרחבתן באופן מוגזם? בני השבט טוענים היום שזהו סימן ליופי, וככל שאישה מצליחה להכניס דסקה גדולה יותר, כך עולה ערכה. אבל אני מסכים עם התיאוריה שטוענת שהמנהג המוזר הזה נועד להטיל מום באישה ולכער אותה, כדי שלא תילקח לעבדות במלחמות בין שבטים. במשך השנים נהפך בעיני בן המורסי הכיעור ליופי. רוב הזמן הנשים אינן מסתובבות עם דסקה בשפתן התחתונה וזו מידלדלת למטה. לדעתי, לא מראה משובב עין במיוחד.

הנשים סוחבות

אל עמק נהר אומו יצאנו שלושה רוכבים בליווי ג'יפ שנהג בו בחור בשם טאטק מאדיס אבבה ומדריך מקומי בשם ללו משבט הארי, שמתגורר בג'ניקה. התוכנית הייתה לרכוב בין הכפרים ולהיפגש עם השבטים השונים בעמק הדרומי של נהר אומו, שהוא מעין פסיפס אנושי מרהיב של תרבויות קדומות. באזור לא גדול בדרומה של אתיופיה, בקרבת הגבול עם קניה, התפתח פסיפס צבעוני ומעניין מאוד של שבטים שעד לפני כמה עשורים העולם המערבי לא הכיר אותם. בגלל הטופוגרפיה ההררית, כל שבט חי בבידוד ממשנהו וסיגל לעצמו שפה ומנהגים הייחודיים לו. וכך, במהלך שבעת ימי הרכיבה, שבהם רכבנו

↑ לאורך הדרך מתנהלת תנועה ערה

לאחר ששכבנו שוב לישון, שמעתי קולות שירה שבקעו מהכפר. הסקרנות לא נתנה לי מנוח והלכתי לבדוק מה העניין. בפאתי הכפר רקדו צעירים בקפיצות ובניתורים ומולן פיזזה שורה של נערות צעירות. המחזה היה מדהים, הייתי הזר היחיד שצפה בריקודים ואחד מהמבוגרים שצפה מהצד ניסה לגרור אותי לרקוד

כנסנו לאזור שבט צמאי (Tesmai) שלבוש אנשיו כסגוני מזה של בני הקונסו. בכפר וויטו (Weyito) עצרנו לפוש מהחום המתיש. את הלילה בילינו בכפר קטן בשם לוקה. האוויר עמד ללא נוע והחום היה בלתי נסבל. זה היה אחד הלילות הכי חמים שידעתי מעודי, ורק לפנות בוקר החלה לנשב רוח קלה והפיגה במעט את החום הלוהט. התארגנו במהירות כדי לנצל את שעות הבוקר הקרירות יחסית לרכיבה. לפנינו עמדה עלייה ארוכה של 21 ק"מ שבה הדרך חוצה רכס הרים גבוה. בדרך פגשנו צעירים בני שבט באנה שיצאו למרעה עם עדר פרות קטן. כל אחד נשא עמו מעין שרפרף קטן מעץ שעליו הם יושבים לנוח. הגברים עונדים עגילים צבעוניים בשתי האזניים ומחרוזות חרוזים על צווארם. ממרומי הרכס נשקפו עוד רכסי הרים ועמקים מכוסי עצים ושיחים ירוקים. לאורך הדרך צמחו שיחי פתילת המדבר, הוא תפוח סדום המוכר לנו מאזור ים המלח ובקעת הירדן. לאחר הביקור אצל שבט המורסי רכבנו לאזור של שבט האמר, שהוא אחד השבטים הגדולים בדרום עמק נהר אומו.

כ־450 ק"מ, עברנו במחוזותיהם של שבטים צבעוניים שונים. רכבנו קצת בכבישים וקצת בדרכי עפר, וכך היה לנו מגע ישיר עם האוכלוסייה המקומית. התחלנו לרכוב מהעיירה ארבה מינץ' (Arba Minch), שנקראת על שם 40 הבארות והמעיינות שמספקים לה את מי השתייה, דרך האזור הפורה של שבט הקונסו. אנשי שבט זה הם עובדי אדמה חרוצים שהשכילו לבנות טרסות במדרונות ההרים. לאורך הדרך מתנהלת תנועה ערה של הולכים אשר סוחבים משהו על גבם. תפקיד הנשים לסחוב את הג'ריקנים לבאר או לנהר ולמלא בהם מים, וכן לשאת על גבם חבילות של מספוא או עצים לבישול. פעם אחת ניסיתי את כוחי בהרמת אחת החבילות שסחבה אחת הנשים על גבה, ובקושי הצלחתי להרים אותה. הגברים סחבו מחרשות עץ שנרתמו לצמד שוורים וחרשו את האדמה. המהפכה הטכנולוגית עדיין לא הגיעה לכאן, והמשאב הזול ביותר הוא זמן וכוח עבודה. לאחר יומיים של רכיבה באזור שבט הקונסו הגענו לראש רכס הרים גבוה, שממנו יש תצפית יפה על כל המרחב. מכאן החלה ירידה ארוכה שהובילה אותנו לאזור מישורי וחם.

סורגום לארוחת ערב

בנות השבט לבושות בחצאיות עור ושערן קלוע בצמות המשוחוות בחמאת בקר בתוספת אבקת צבע אדומה. הן הזכירו לי את בנות שבט ההימבה המפורסמות שבצפון נמיביה. רוב הגברים נושאים רובי קלצ'ניקוב שמגיעים מסודן. הנשק משמש להגנה מפני חיות בר (שכבר לא נותרו כמעט באזור) ואף להרתעת בני שבטים שכנים, שכן מפעם לפעם בעקבות גניבות בקר הדדיות מתפתחים קרבות ביניהם. טבע האדם נותר כנראה ללא שינוי, תמיד יש סיבה למריבה. הדרך עברה בוואדיות ובנוף יפה של סוואנה שעצי שיטה ענקיים בלטו מעל שיחים נמוכים. חלפנו גם על פני תלי טרמיטים גבוהים. הדרך המשיכה במגמה כללית של ירידה ולבסוף הגענו לכפר של בתי קש של בני שבט הקארו, הידועים בזכות ציורי הגוף שלהם. מתחת לכפר התפתל בנחת נהר אומו שמימיו אדמדמים מסחף. זהו נהר גדול הזורם לאורך של כמעט 900 ק"מ וחוצה את מרכזה של אתיופיה ואת דרומה ונשפך לבסוף לאגם טורקאנה שבצפון קניה. בשעת צהריים חמה החלטתי לרדת לנהר, כדי לשחות עם ילדי המקום, לאחר שהם הבטיחו שאין בו לא תניני נילוס ולא היפופוטמים. על שפת הנהר השתעשעו הילדים בקפיצה למים ואפשרו לי לצלמם באופן חופשי. המים היו קרירים והקרקעית בוצית, אך הרחצה הייתה בכל זאת מרעננת. חזרתי למעלה כדי לשוטט בכפר היפה, הבנוי בתי קש מוקפים בגדר של ענפים. בחצרות שחקו הנשים סורגום לארוחת ערב, וכן עיבדו עורות של פרים שנמתחו על הארץ. הילדים ביקשו ממתקים והחלו להתקשט כדי שנצלמם. לילדות יש חור מתחת לשפה התחתונה, שבו היה נעוץ מסמר, והוא משמש לנעיצת קישוטים שנלקחים בדרך כלל מהצמחים סביב, בהם פרחים של תפוח סדום. מתחת לעץ גדול ישב זקן ובמשך כמה שעות הוא היה מרוכז בגילוף כף גדולה לבישול מעץ מקומי. בכפר היה מעין בית קפה שמוכרים בו משקאות קלים ובירה. הכוונה היא למכור למבקרים המזדמנים לכפר, אך בפועל כמה מהצעירים והמבוגרים לא טמנו את ידם בצלחת ושתו בקבוקי בירה. שבט הקארו קטן מאוד ומונה שלושה כפרים שחיים לאורך גדת נהר אומו, וקשה להאמין שהוא ישרוד את המפגש עם תרבות המערב. הצעירים מעדיפים ללבוש חולצת טריקו במקום את הבגד המסורתי, וקשה להאמין שהם ירצו לבלות את זמנם ביציאה למרעה. המקומיים גם אמרו שאנו הראשונים שהגענו למקום רכובים על אופניים.

↑ נא באוזן

הקסם אבד

לאחר ארוחת הערב שכבנו לישון. בחרתי לישון על מזרן תחת כיפת השמים ולא בתוך אוהל. השמים התקדרו וברקים האירו אותם והיה ברור שסופה מתקרב. אך רק לאחר שהחל גשם לרדת, נמלטתי לצריף הקש הסמוך כדי למצוא מקלט מפניו. גם ללו המדריך שלנו ועוד כמה מקומיים מצאו מפלט בצריף. הגשם התחזק והחל לדלוף דרך גג הקש. במשך שעה וחצי ניסיתי להיזכר במילות השיר "יה משלטי", בעודי מנסה להסתתר מפני טיפות הגשם:

יש מי שגר בצריף רעוע, יש מי שוכן בתוך ארמון... ואכן, "המשלטי" עשה את שלו ואפשר לנו לעבור את

הסערה יבשים באופן יחסי. את היום האחרון של הרכיבה התחלנו בכפר טורמי (Turmi) של בני שבט ההאמר ופנינו היו מועדות מזרחה לעבר שבט הארברה (Erbere). לאחר שחצינו אפיק רחב שזרמו בו מי הגשמים האחרונים שירדו, המשיכה הדרך בעלייה אטית וארוכה שחצתה ואדיות לא עמוקים לאורך 20 ק"מ וכילתה את כוחותינו. לאחר מנוחת צהריים קלה המשכנו לרכוב ואז התהפכה המגמה והדרך התחילה לרדת בפיתולים תלולים, כאשר מימינו היה ואדי עמוק שקיפצו בו קופים מדי פעם. היינו לבד בדרך היפה הזו שנסחפה בכמה מקומות ולבסוף ירדה למישורים לחופו של אגם סטפני (Stephanie), אחד מאגמי השבר הסורי-אפריקאי (Rift Valley, ובמפות כתוב גם בשם Lake Chew Behar). אגם זה נמצא בתהליך מתקדם של התייבשות. הדרך המשיכה למרגלות ההרים הגבוהים שעתה זה חצינו ולבסוף הגענו לכפר גדול של שבט הארברה. התארגנו ללינה באתר קמפינג שנמצא בסמוך לכפר. ניסיון כושל למצוא ארוחת ערב בכפר אילץ אותנו לבשל פסטה בעצמנו. לאחר ששכבנו שוב לישון, שמעתי קולות שירה שבקעו מהכפר. הסקרנות לא נתנה לי מנוח והלכתי לבדוק מה העניין. בפאתי הכפר רקדו צעירים בקפיצות ובניטורים ומולן פיזזה שורה של נערות צעירות. המחזה היה מדהים, הייתי הזר היחיד שצפה בריקודים ואחד מהמבוגרים שצפה מהצד ניסה לגרור אותי לרקוד. הצטרפתי שהגעתי ללא מצלמה וחזרתי להעיר את אמנון, כדי שיעלם במצלמת הווידאו את הריקודים. לאחר כמה ניסיונות הצלחתי להעיר אותו. אמנון הצליח לצלם במשך כמה דקות, אך המצלמה הצליחה להרגיז מבוגרים אחדים שפיקחו על הריקודים, הם ביקשו שנסתלק, והקסם אבד.

↑ סוף סוף קצת צל

אוכל לתנינים

הרכיבה הסתיימה אבל הזדמנה לנו עוד הרפתקה אחת: שיט באגם צ'אמו (Lake Chamo), כדי לצפות בתניני הנילוס. השיט נועד בעיקר לתיירים ומתקיים בסירת ברזל שאורכה כארבעה מ' ומצוידת במנוע. באגם הרדוד, שעומקו המרבי עשרה מ', יש כ-12 אלף תניני נילוס! יצאנו לשיט השגרתי בצהריים. בדרך חלפנו על פני דייג שעמד בתוך המים. לפי דברי המדריך שהתלווה אלינו, מדי שנה נטרפים יותר מעשרה דייגים על ידי תנינים. שטנו למקום שיש בו ריכוז של תנינים. בדרך חלפנו על פני היפופוטם שראשו בצבץ מהמים. האגם נעשה גלי וכשהגענו לאתר, ראינו כמה תנינים ענקיים שהשתרעו על החוף. הגלים גרמו לתנינים קטנים יותר לשוב למים ואלו חלפו ליד הסירה, שהמשיט כיבה את מנועה. הסירה החלה להיסחף לחוף וכדי לדחוף אותה בחזרה למים, היה צורך להיעזר במוט ארוך והמשיט אף ירד למים ודחף את הסירה. זה היה רגע מפחיד. רק כאשר נעשו המים עמוקים די הצורך, הופעל מנוע הסירה וסירה החלה להתרחק מהיצורים המפחידים הללו. הדרך חזרה הייתה מול גלים שהתגבהו והסירה הקטנה קפצה מגל לגל וסילונו מים נתזו לתוך הסירה. שיט שהחל באופן רגוע הפך באחת למסוכן. לבסוף הצליחה הסירה להגיע למעגן קטן בין צמחי גומא, ואנו ירדנו רטובים מכף רגל ועד ראש ליבשה, אך שמחים על שלא נאלצנו לשחות עם תנינים. ליבשת אפריקה יש קסם מיוחד: אנשים וטבע שהזמן כמו פסח עליהם ולא שינו את אורחות חייהם באופן מהותי במשך מאות שנים, מעין עולם בראשית. האם התרבות המיוחדת והצבעונית של שבטי עמק נהר אומו תצליח להשתמר? ימים יגידו.

**שבט הקארו
קטן מאוד
ומונה שלושה
כפרים שחיים
לאורך גדת נהר
אומו, וקשה
להאמין שהוא
ישרוד את
המפגש עם
תרבות המערב**

